

JOURNAL OF RESEARCH
IN EDUCATION AND SOCIETY
EĞİTİM VE TOPLUM
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
ISSN: 2458 - 9624 (Online)

Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi/JRES, 5(1), 162-179, 2018

COĞRAFYA EĞİTİMİNDE MİTOLOJİNİN KULLANILMASI

USING MYTHOLOGY IN GEOGRAPHY EDUCATION

Çetin GÜLEÇ¹

¹Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara, Türkiye, e-posta: cetingulec8858@gmail.com

Gönderim Tarihi: 30.10.2017

Düzeltilme Tarihi: 06.03.2018

Kabul Tarihi: 08.03.2018

Öz

Bu çalışmanın amacı; birçok film, dizi, çizgi roman, bilgisayar oyunu gibi alanlarda kullanılan ve insanların ilgisini çeken mitlerin, coğrafya eğitiminde kullanılmasını sağlamaktır. Bu sebeple; Türk, Yunan-Roma, Mısır ve İskandinav mitolojileri incelenmiş, araştırmanın amacına yönelik olarak coğrafya ile ilgisi olan mitik örnekler tespit edilmiş ve bu örneklerin kullanılması ile coğrafya derslerinin daha etkin ve ilgi çekici bir şekilde yürütülebileceği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Mitlerin, coğrafya eğitiminde kullanılmasını desteklemek amacıyla da ileride yapılacak çalışmalar için öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya, Mitoloji, Eğitim, Öğretim.

Abstract

The purpose of this study is to integrate myths into geography education, which are used in many areas such as movies, series, comic books and computer games, and which attract people's attention. For this reason, Turkish, Greco-Roman, Egyptian, and Scandinavian mythologies were analyzed and mythical examples related to geography were determined to realize the purpose of this research study. Furthermore, it was attempted to show that geography lessons can be carried out more effectively and interestingly by using these examples. Document analysis, a qualitative research method, was used in the present study. In order to encourage the use of myths in geography education, suggestions are made for future studies.

Keywords: Geography, Mythology, Education, Teaching.

Giriş

Mitoloji eski insanın eğitim sistemi olarak kabul edilebilir. Doğa ve toplumdaki olaylar insanı eğiterek onu hayata hazırlayan birer felsefi kanıtlar rolünde ortaya çıkar. Bu manada mitoloji gerçekliğin yansıması gibi anlamı belli eden mitolojik bilgilere dönüşmüş durumdadır. Demek ki, mitoloji olayları değil, olayların meydana çıkma sebeplerini açıklar. Coğrafya biliminde

jeolojik ve iklimik olayların ortaya çıkış sebepleri gibi reel dünyanın resmini çizmez ama bu dünyanın simgelerle algılanmasını sağlar (Alizade, 2013). Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere mitoloji; insanların yaşam biçimlerini, düşüncelerini, dünyada neler olup bittiğine dair görüşlerini çeşitli mitsel örneklerle dile getirerek, olaylara yorumlar yapabilmelerini sağlamış, o günün koşulları ve ellerinde olan teknolojik kaynaklarla çevrelerinde gerçekleşen bütün hadiseler kendilerince açıklamalar yapabilmelerine yardımcı olmuştur.

Coğrafya ise insan, mekân ve zaman elemanlarını birbiri ile ilişkilendiren, bu elemanlar ile ilgili tanımlama ve açıklamalar yapan, aralarındaki gelişmeleri, sebep-sonuç ilişkileri de kurarak değerlendirilmelerin yapılmasına imkân veren çözüm önerileri sunma imkânına sahip uygulamalı bir bilim dalıdır (Turoğlu, 2003, s.52). Böylece hem mitolojinin hem de coğrafyanın doğa ve insan etkileşimini kendi içlerinde bilimsel ya da sosyal etkileri açısından incelemek, tüm bu etkileşimlere yorumlar getirebilmek ve bunları açıklamak amacının olduğu görülmektedir.

İnsanoğlunun dünyaya adım attığı ilk zamandan bugüne kadar doğa ile olan etkileşimi onu yaşadığı yerde gerçekleşen tüm bu olayların nasıl oluşabildiğine merak duymasını sağlamıştır. Dünya'nın çeşitli bölgelerine yerleşen insanlar, buradaki doğal hayata uyum sağlamaya, yaşadığı yerdeki doğal ortama en iyi şekilde adapte olabilmeye çalışmıştır. Bu durum insanları yerleştiği yerin fiziksel etkilerine karşı onu korumaya yönlendirmiştir. Zamanla bu etkilerin nasıl oluştuğu da dönemin koşullarına göre bilimsel ya da bilim dışı şekilde (mitler buna örnek verilebilir) açıklanmaya çalışılmıştır. Bu araştırma, güncel olarak varlığını sürdürmekte olan mitoloji ve mitlerin, coğrafya gibi hayatın içerisinde yer alan bir bilim dalının eğitiminde çeşitli örneklemeler yapılarak kullanılmasını amaçlamaktadır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada nitel veri toplama yöntemlerinden doküman analizi tercih edilmiştir.

Madge (1965) çalışmasında; “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Doküman incelenmesi, hemen her araştırma için kaçınılmaz olan bir veri toplama tekniğidir. Belge yoksa tarih de yoktur.” diyerek doküman analizinin açıklamasını ve önemini belirtmiştir (s.75).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini mitoloji ve coğrafya bilimleri ve bu bilimlerin eğitimine ilişkin kaynaklar oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini ise Türk, Yunan–Roma, Mısır, İskandinav (Nors) mitolojileri ile coğrafya bilimi ve bu iki bilimin eğitimi ile ilgili ulaşılabilen yabancı ve Türkçe kaynaklar oluşturmuştur.

Verilerin Toplanması

Coğrafya ve mitoloji bu araştırmanın temelini oluşturduğu için araştırmanın doküman inceleme sürecinde bu iki alanla ilgili çeşitli ders kitaplarından, makalelerden, coğrafya bildirilerinden, internet sitelerinden konu ile ilgisi olan tüm kaynaklardan yararlanılmıştır. Özellikle coğrafya ve mitolojiyi birlikte ele alan kaynak çalışma olmaması veri toplama sürecinin uzun zaman almasına sebep olmuştur. Verilere ulaşmak amacıyla da kütüphanelerden, internet sayfalarından ve kitapevlerinden faydalanılmıştır.

Verilerin Analizi

Coğrafya ve Mitoloji ile ilgili ayrı ayrı yapılan doküman araştırmasına bağlı olarak hem coğrafya hem de mitoloji bilimi ile aynı konuları ele alan veriler toplanmıştır. Toplanan bu veriler ayrıntılı olarak analiz edilmiş ve ortaya çıkan karşılaştırmalar sonucu araştırma için gerekli olan veriler coğrafya ve mitolojinin etkileşiminden yararlanılacak şekilde anlamlı olarak eşleştirilmiştir. Coğrafya ve mitoloji ile ilgili eşleştirilen veriler araştırmanın temel kısmını oluşturmaktadır.

Yaşadığımız Coğrafyanın Mitolojiye Etkileri

Bir mitoloji geleneğinin doğuşunda yer alan faktörlerden birincisi “Coğrafya”dır. Coğrafya, bir topluluğun hayatında ve kültürünün oluşmasında mevcut şart ve imkânlarının iklim, göller, denizler, akarsular, bitki örtüsü, tarım ürünleri, orman, madenler ve benzerlerinin toplayıcı, asalak, avcı, çobanlık, çiftçilik gibi hayat tarzlarını, yerleşme ve göç hareketlerini, sanayi şekilleri gibi sosyal ve ekonomik faaliyetleri ve dolayısıyla hukuki, dinî ve kültürel davranışları etkileyip büyük ölçüde belirler (Çobanoğlu, 2013, s.34).

Coğrafyanın tarihsel gelişimine bakıldığında Eski çağda olduğu gibi Orta Çağda da coğrafya biliminin gelişimi açısından önemli çalışmalar yapılmıştır. Ancak bu çalışmalar daha ziyade İslam dünyası düşünür ve matematikçileri tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu dönemin en ünlü

coğrafyacıları olarak Mesudi (?-956), Biruni (978-1048), İdrisi (1099-1154), İbn Batuta (1303-1384) ve İbn Haldun (1332-1406) görülmektedir (Üçışık, 2002). Batıda Orta Çağ'da görülen coğrafi gelişmelerin ise bilimin skolâstik düşünce altında ve kilise etkisinde olduğundan dolayı daha çok bilimsel özelliklerden yoksun ve mitik kavramlarla açıklamaların yapıldığı görülmektedir. Bu dönemde, özellikle Dünya'nın şekli ve hareketleri konusunda çıkan ihtilaflarda mitolojik öğeler kullanılmaya ya da kilise etkisi ile coğrafi bilgiler ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bütün bunlarla birlikte yağmurun yağması ve şimşekler (klimatoloji), bitkilerin gelişimi ve dağılımı (vejetasyon), deprem ve volkanizma (jeomorfoloji) gibi olayların da mitolojik etkilerle yorumlanmaya çalışıldığı İlk ve Orta Çağ coğrafyasında görülmektedir. Bilimin ve teknolojinin çok hızlı ilerlediği günümüzde bile hâlâ birçok doğa olayı çeşitli mitolojik inançlarda dünyanın farklı yerlerinde mitik bir biçimde açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu duruma, Hindistan'daki mitolojik dinler ve oradaki mitik inanışların günümüzde halen devam ettirilmekte olduğu ve bu inanışlardaki mitlerden ilham alınarak hem fiziki hem de beşeri coğrafi olaylara insanların bu şekilde yorumlamalar yaptıkları görülmektedir.

Birçok mitolojik öyküdeki doğaüstü olaylar bilimsel olaylara dayanıyor ve artık bilim adamları gelecekteki afetleri bile mitolojide arıyorlar. Bu duruma verilen örnek ise 2004 yılında 300 bin kişinin hayatını kaybettiği Güney Asya tsunamisi Hint Okyanusu'ndaki büyük bir depremle tetiklenmiştir. Tayland'ın Çingeneleri olan Mokenlerin bir mitinde, deniz kıyısından su çekildiğinde bir tsunaminin olacağı ve daha sonra insan yiyen dev dalganın hızla geleceği anlatılır. Bu söylence ve deneyim onların Güney Asya tsunamisinde sağ kalmalarını sağladı (Ersoy'dan aktaran Oğuz, 2008).

Mokenlerin bir mit olarak ortaya koyduğu bu efsane yaşadığımız tarihe çok yakın bir zamanda yaşanan böyle bir felaketin önlenmesinde çok büyük bir önem taşımaktadır. Böylece mitlerin coğrafi bir doğa olayı karşısında kullanılması birçok insanın bu olayın etkilerine maruz kalmamalarına, can ve mal kaybına uğramadan o bölgeden uzaklaşmalarına yardımcı olmuştur. Sarıgül (2016) "Massachusetts Teknoloji Üniversitesinden bilim insanları tsunamilerin sualtında ses dalgaları oluşturduğunu belirledi. Bu ses dalgaları tsunami erken uyarı sistemlerinde kullanılabilir." diyerek teknolojik altyapı desteği ile tsunamilerin tahmin edilebileceğinden söz etmiştir. Teknolojik altyapının tam olarak bu afetlerde gelişim gösterememiş olsa bile bazı mitlerin coğrafi bilimsel olgu ve olaylarda kullanılabilir olduğu kanıtlanarak görülmektedir.

Türk, Yunan–Roma, Mısır ve İskandinav Mitolojilerinin Ortaya Çıktığı Coğrafya

Orta Asya'dan göçler yolu ile çeşitli alanlara yerleşen ve günümüzde de Orta Asya'da hâlâ varlığını sürdürmeye devam eden Türklerin mitolojik öyküleri azımsanmayacak derecede fazladır. Diğer ülkelerin mitolojilerini, hem tanrıları hem de mitleri bakımından

sınırlayabilecek çeşitli kaynak ve araştırmalar varken Türklerin çok geniş ve engin tarihi hem mitolojik tanrılarının hem de mitik öykülerinin çok fazla olmasına sebep olmuştur. Ayrıca Türklerin birçok milletten daha sonra yerleşik hayata geçmeleri ve yazıyı geç kullanmaları birçok mitin günümüze aktarılamamasına da gerekçe olarak gösterilebilir.

Seyidov'dan aktaran Çoruhlu (1998), "Kam-Şaman ve Onun Kaynaklarına Umumi Bir Bakış" başlıklı eserinde Türk mitolojisinin ana karakterini vurgulayan şu ifadeler yer verir:

Türk halklarının mitleri bir pınardan su içmiş, aynı görüşler dünyasından beslenmiştir. Buna göre de, onların mitleri birbirine çok yakındır, çok vakit birdir. Türk dünyasının miti daha çok hayatla, onun yaşadığı çevreyle, yaşayış tarzıyla, doğadaki "dost-düşman" ilişkisiyle ortaya çıkar. Bu mitin merkezinde insan, onun zayıf, güçlü ve güçsüz yönleri, onu çevreleyen doğa ve doğa olayları dururdu. Demek oluyor ki, Türk mitolojisini doğa ve insanın karşılıklı ilişkileri yaratmıştır (s.14-15).

Yunan ve Roma mitolojileri dünyadaki mitolojiler açısından en ünlüleri sayılabilir. Bunun birçok sebebinin olmasının yanı sıra Yunan ve Romalı insanların hayatlarında olan her şeyi kayıt altına alıyor olması da en büyük etkidir. Böylece birçok mit zamanla kaybolmayarak nesilden nesle aktarılabilmiş ve devamlılığı sağlanmıştır. Ayrıca Roma'nın büyük bir imparatorluk olarak dünyanın birçok yerinde hâkimiyet kurması mitlerin birçok insan tarafından bilinmesine sebep olmuştur.

Asıl Yunanistan'da engebelerin %80'ini dağlar oluşturur. Bu engebeler içerideki ulaşımı zorlaştırır. Yunanlılar soğuk ve kar kaygısı da taşırlar. Orman yükseklerde meşe, kestane ve gürgen aşağılarda çınar ve çam ağaçlarından oluşur. Toprak maden vermeyince, örneğin gemi iskeleti kurmak, ayrıca odun kömürü yapmak için ağaç kullanımı yoğunlaşır. Giderek ormanın yerini makiler alır (Estin & Laporte, 2002, s.10-11). Bu açıklamalardan görüldüğü üzere fiziki coğrafya etmenlerinin Yunanlıların beşeri hayatını zorlaştırdığı aşikârdır. Dağlarında mitlerde önemli yer tuttuğu örneğin Girit'teki İda Dağı'nın Zeus'un çocukluğunun burada geçmesi sebebiyle kutsal kabul edilmiş olduğu görülmektedir. Ayrıca ağaçların tahrip edilmesi sonucu makiliklerin oluşması da Akdeniz ikliminin buralarda varlığını gösterdiğinin belgesidir.

Kuzeyinde Akdeniz, Doğusunda Kızıldeniz, Batısında Sahra Çölü olan ve güneyden kuzeye doğru ülkeyi baştanbaşa geçen Nil Nehri ile Mısır Coğrafyası bu özellikleri ile etkin bir konumda yer almaktadır. Bilinen Mısır tarihinde, bu bölgelerde fazla savaş olmaması ve Mısır halkının kendilerini bilime ve gelişmeye adanmasında bulunduğu coğrafyanın büyük etkisi vardır. Böylece Mısır halkı ortaya çıkardıkları mitlerle kendilerine ibadet için tapınaklar, uzay gözlemleri için rasathaneler, mitolojik tanrılarına daha yakın olmak için piramitler yapmışlar başka herhangi bir sorunla karşılaşmadan tıp, astronomi, mimari gibi alanlarda kolayca ve etkin bir şekilde gelişim göstermişlerdir.

Daniels (2014), Mısır'ın coğrafi konumunun önemini şu sözleriyle vurgulamıştır:

Kalbinde Nil'in aktığı, denizler, dağlar ve çöllerle çevrili ülke coğrafyasının yanı sıra uzun ömürlü bir medeniyetin parçası olmasının da etkileri Mısır mitolojisinde hissediliyordu, bu nedenle de Mısır mitolojisi karmaşıktı. 2500 görkemli yıla yayılan on sekiz müteakip kraliyet hanedanı, antik Mısır'ın kültürünü ve ibadetlerini yoğun biçimde etkilemişti. Mısırlılar için mitler sadece hikâye olmanın ötesinde bir öneme sahipti. Mısırlı tanrılara dair bazı kadim hikâyelerin kökleri Güneş'in, Ay'ın ve yıldızların geçişi gibi evrenin belli başlı gerçeklerine dayanıyordu. Ayrıca o günün toplumuna ahlak ve davranış dersleriyle yol göstermeyi amaçlıyorlardı (s.52).

Danimarka, İsveç, Norveç, Finlandiya gibi Kuzey kutbuna yakın ülkelerde yaşayan soğuk bölgenin insanların oluşturduğu mitoloji Nors ya da İskandinav mitolojisi olarak adlandırılmaktadır. Bu mitler genellikle Vikinglere dayandırılmaktadır. İskandinav mitolojisinin buz devleri, buzul aşınım ve birikim şekilleri ile birlikte denizcilik faaliyetlerinden oluştuğu görülmekte, bu mitlerin coğrafya eğitiminde özellikle bu konuların eğitimi verildiğinde öğrencinin ilgisini çekmek amacıyla kullanılabilirliği, diğer birçok olayın ise eğitimde bu amaçla kullanılabilir olmadığı görülmektedir.

Coğrafya Eğitiminde Mitoloji Örnekleri

Güneş ile İlgili Mitler

Mitolojik çağlarda insanlar Dünya'nın Güneş'in etrafında değil de Güneş'in Dünya etrafında döndüğünü söylemişlerdir. Öyle ki bu açıklama Galileo'nun yaptığı keşfe kadar devam etmiştir. Yunan mitolojisinde de şafak tanrıçası Eos her sabah Güneş doğmadan önce gökyüzünde Parlak ve Işıklı adlı iki atın çektiği arabasını sürer ve Helios'un gelişini haber verir. Güneş tanrısı Helios ise daha yüksek olan statüsünü göstermek amacıyla dört atlı bir araba ile Güneş'i Dünya'ya getirir. Helios gökyüzünü kat ettikten sonra gece boyunca Dünya'yı tamamen çevreleyen Okeanos'un sularında altın bir kâse içinde yüzdüğüne ve böylece şafak vakti tekrar Doğu'ya geldiğine inanılır. Ayrıca Helios'un oğlu Phaethon'un, bir gün babasının arabasını çalıp Güneş'i Dünyaya fazla yaklaştırdığı için Dünya'nın yanmasına sebep olacakken Zeus'un onu bir şimşek atarak ya da Dünya'yı sellere boğması ile durdurmasıyla bu durumun engellenmiş olduğu da anlatılmaktadır.

Romalılar ise Eos'a Aurora demektedir. İskandinav mitolojisinde ise Aurora Gerda isimli tanrıya bağlanmıştır. Freyr isimli tanrı ile zorla evlendirilmek istenen Gerda, Skirnir adlı büyücünün kendisine büyü yapacağını öğrenince evlenmeye razı olur ve Freyr'e dokuz gece sonra (dokuz ay süren kuzey rüzgârlarını simgeleyecek şekilde) bir ormanda buluşmayı kabul eder. Bu bekleme sürecinde Aurora borealis'in (kuzey ışıkları) Gerda'nın yaydığı ışınlar olduğu

sanılmaktadır. Günümüzde bilimsel olarak Aurorora, Atac'ın (2015) çalışmasında şu şekilde açıklanmıştır:

Gizemli ve önceden tahmin edilemeyen ve geceleri ortaya çıkan ışık görüntüsüdür. Aurora borealis ve Aurora australis, diğer isimleriyle kuzey ışıkları ve güney ışıkları; kuzey ve güneydeki yüksek enlemlerde sıkça görülürken, orta enlemlerde daha az görülür. Ekvatora yakın yerlerde ise çok nadir görülür. Aurora genelde açık yeşil renkte görülür; fakat kırmızı, mavi, mor, pembe ve beyaz renklerde de ortaya çıkabilmektedir.

İskandinav (Nors) mitolojisinde ise Güneş'i tanrıların bir kıvılcımdan yarattığı anlatılır. Işıldayan küre, iki beyaz kırsrağın çektiği ve Güneş bakiresi Sol'un sürdüğü arabanın içindedir. Güneş'in ışınlarının zararlarından korkan tanrılar, altından arabanın önüne *Svalin* adında bir kalkan yerleştirmiştir. Başka bir İskandinav mitinde ise Day (Gün) adında bir devin, tanrılardan atlar ve arabalar alarak Dünya'nın çevresinde yirmi dört saate bir dönmesinin emredildiği söylenir. Day'ın atı Parlayan Yele'de saçlarının ışığıyla Dünya'yı ve gökyüzünü aydınlatır (Cotterel & Storm, 2012, s.188).

Mısır mitolojisinde Güneş'in ayrı bir yeri vardır. En büyük tanrı olan Ra'nın görevi Güneş'i kontrol etmektir. Ayrıca Mısırlılar Güneş tanrısı olan Ra'nın her gün yeniden doğduğuna inanırlar. Sabahları, bir insan gibi uyanıp kahvaltı eden ve gemisiyle gökyüzündeki yolculuğuna başlayan Ra, günün saatlerini on iki bölgesinin her birini ziyaret ederek geçirir. Güneş batınca Ra'nın yeraltına indiğine ve ertesi sabah yeniden doğana kadar orada kalacağına inanılır. Güneş tutulması ise şu şekilde mitleştirilmiştir: Mısır mitolojisinde yılan Apep, Mısır mitolojisi baş tanrısı Ra'nın ebedi düşmanıdır. Ra her gün kayığıyla gökyüzünde dolaşırken Apep ona saldırır ve bu saldırılar sırasında Güneş'i tamamen yutarak Güneş tutulmasına sebep olduğu söylenir. Fakat Ra ile Apep arasındaki bu çekişmede tamamen kazanan veya kaybedenin olduğu bir mit bilinmemektedir. Bununla birlikte akşam grup vaktinde gökyüzünün kızıla dönüşmesinin Apep'in Güneş'in gücüne yenildiğinin göstergesi olduğu sanılmaktadır.

Türk mitolojisinde Altay Türklerinin bir mitinde Güneş'in yaratılışı, Tanrı Oçirvani kılıcının üzerine bir ateş koyarak çevirmiş ve Güneş'i oluşturmuş olarak bilinmektedir. Ayrıca Altay Türeyiş destanında da Güneş'ten şu şekilde bahsedilmektedir: "Ay ile Güneş'in kendilerinin ayrı bir gücü yoktur. Bunlar, yalnızca Tanrı'nın verdiği ışık ile sıcaklığı yansıtıyorlardır. İkisi de bir maden parçası olan bir ayna gibidir." Yakut Türklerinde de Güneş tutulması şu şekilde anlatılmıştır: "Kün Ay, Toyon ise Güneş tanrısıdır. Bu iki tanrı aralarında kavga ederken kötü ruhlarda bu kavgayı tutuşturuyorlardı. Kötü ruhlar Güneş'i ele geçirince Güneş tutulması gerçekleşiyordu" (Ögel, 1995, s.188-190).

Ay ile İlgili Mitler

Dünya'nın uydusu olan Ay'ın oluşumu hâlen farklı teorilerle açıklanmaktadır. Bu teorilerden en önemlisi, Dünya'nın oluşumu sırasında çarpan bir göktaşının kopardığı büyük parçanın Dünya yörüngesinde kalarak Ay'ı meydana getirmesidir. Ay; hem kendi hem de Dünya ve Güneş etrafında hareket ederek Yeniay, İlkdördün, Dolunay ve Son dördün evrelerini tamamlar. Çeşitli mitlerde ise Ay'ın oluşumu ve evreleri neredeyse benzer yorumlamalarla açıklanmaya çalışılmıştır.

Türk mitolojisinde Güneş'i oluşturan tanrı Oçırvani, bir gün soğuk bir suya kılıcı ile vurmaya başlamış ve sıçrayan sular gökyüzüne yükselerek Ay'ı oluşturmuştur. Ayrıca Ay'ın evrelerinin ortaya çıkışında Ay'ı kurtların kovalayıp Ay'dan parçalar kopararak yemeleri ile evrelerin oluştuğu anlatılmıştır.

Mısır mitolojisinde ise geceleri yeryüzünü aydınlatması için Güneş tanrısı Ra tarafından görevlendirilmiş olan tanrı Thoth'dur. Ay ile ilgili görevleri üstün bilgeliği ile gerçekleştirir, fakat Ay'a saldıran canavarlara engel olamaz ve canavarların Ay'dan kopardıkları ve yedikleri parçalar Ay'ın şekil değiştirmesine sebep olur. Daha sonra bu canavarların Ay'ın parçalarını tekrar kusması ile Ay'ın yeniden dolunay şeklini almasını sağlar.

Selene, Yunan mitolojisinde Ay'ı simgeler. Güneş tanrısı Helios ile şafak tanrıçası Eos'un kardeşidir. Selene'de iki atın çektiği bir araba ile Ay'ın gökyüzünde hareket etmesini sağlar.

Evrenin ve Dünya'nın Oluşumu ile İlgili Mitler

Dünya'nın ve onu da içine alan evrenin oluşumu bilimsel olarak hâlen teorilerle açıklanmaktadır. Bu teorilerden en fazla kabul göreni "Büyük Patlama" teorisidir. İsviçre'de bulunan Cern kentinde de bu teoriyi açıklamak amacıyla çeşitli deneyler yapılmaktadır. Tüm bunların yanı sıra mitlerde de evrenin ve Dünya'nın oluşumu ile ilgili açıklamalara önem verildiği ve bu konu hakkında birçok mitin olduğu görülmektedir. Coğrafya eğitiminde de bilimsel teorilerden önce bu mitlere yer vererek ön açıklama yapmak ve ders konusuna merak uyandırmak öğretimin daha etkin yapılması açısından faydalı olacaktır.

Yunan mitolojisinde evrenin oluşumu şu şekilde açıklanmıştır; Evren iki denizsel güç olan Okeanos ile Thetis'ten oluşmuştur. Okeanos gürültüyle akan kudretli bir nehirdir. Gökyüzünün ve yerin bulunmadığı bir boşlukta özgür bir şekilde hareket edebilmektedir. Thetis, Okeanos'un akışına bağlı olan bir su kitesidir, fakat ondan özerktir. Okeanos erkeği, Thetis ise kadını temsil eder. Bunlar birbiriyle birleşince, gök ve yer ile insanların yaşamına uygun alanlar ortaya çıkar.

İskandinav mitolojisinde Dünya'nın oluşumu "Ginnungagap"a bağlanır. Ginnungagap ateş ve buz ülkeleri arasında durduğuna inanılan "dipsiz boşluk" tur. Güneyden gelen sıcak hava, kuzeyin soğuğuyla karşılaşınca Ginnungagap'ın buzları erir ve donmuş dev Ymir'le ilk inek Audhumla'yı meydana getirir. Audhumla buzu yalayarak içinden, tanrıların atası Buri'yi çıkarır. Buri'nin üç torunu Odin, Vili ve Ymir bedenlerinden insanların dünyası Midgard'ı yaparlar. Ymir'in eti yeryüzünü, kemikleri dağları, dişleri taşlarla kayaları, saçları ağaçları ve kanı da göllerle denizleri oluşturur. Üç kardeşin Ymir'in kafatasından yaptıkları gökyüzünü, köşelerinden Nordi, Sudri, Austri ve Westri adı verilen cüceler tutmaktadır (Cotterel & Storm, 2012, s.195).

Yine İskandinav mitlerine bağlı olarak Finlilerin Dünya'nın oluşumunu açıkladığı mit ise "Luonnotar"dır. İlk başta sonsuz genişlikte tanrıça Luonnotar vardı. Daha sonra kozmik okyanusun üzerinde bir kuş dizlerinin üzerine yuva yapıp yumurtlayana kadar yüzyıllarca yüzmüştür. Ancak tanrıça yuvadan dolayı heyecanlanır ve yuvayı bozar. Kırılan yumurtanın kabuklarından yeryüzü ve gökyüzü meydana gelir. Sarılar Güneş'i, beyazlarsa Ay'ı oluşturur. Bu yumurtaların parçaları yıldızlara dönüşür. Sonrasında Luonnotar kıtaları ve denizleri yapar ve Finli kahraman Vainamoinen'i dünyaya gönderir (Cotterel & Storm, 2012, s.209).

Mısır mitolojisinde de gökyüzü tanrıçası Nut ile yeryüzü tanrısı Geb'in evlenmesine kızan Ra, Shu isimli tanrıya emir vererek bu iki tanrıyı birbirinden ayırır ve Nut gökyüzünü, Geb de yeryüzünü oluşturur ve onların hiçbir zaman çocuk yapamaması için onları denetler. Ancak bu duruma çok üzülen Thoth isimli tanrı Ay'dan beş günlük ışık alıp bu günlerden her birinde Nut'un beş önemli tanrıyı (Osiris, Seth, İsis, Nephtys ve Horus) doğurmasına yardımcı olur.

Türk mitolojisinde ise Dünya'nın oluşumu, "Kayra Han" isimli tanrının evrende tek başına dolaşırken yanına bir arkadaş olarak kendine benzeyen "Kişi" isimli bireyi yaratmasıyla başlar. Uzun yıllar Kayra Han ve Kişi beraber yaşar ve denizler üzerinde uçarlar; fakat Kişi, Kayra Han'ı kıskanmaktadır. Kayra Han'da bir süre sonra Dünya'yı yaratmaya karar verir ve Kişi'den suya dalıp toprak çıkarmasını ister. Kişi ise kendine ait bir yer yaratmak için bir kısım toprak çıkarır ve Kayra Han'a verir; toprağın belli bir kısmını da ağzında saklar. Kayra Han'ın "büyü" emri ile sudan çıkan toprak Dünya'yı oluşturur; fakat Kişi'nin ağzındaki toprakta büyümeye başlar ve ağzında toprağı tutamayan Kişi, toprağı Dünya üzerine tükürür ve dağların ve tepelerin oluşmasını sağlar. Bunu gören Kayra Han, Kişi'ye Erlik (Şeytan) ismini verir, onu yanından kovar ve Dünya üzerinde insan ile onun yaşamasına uygun ortamı yaratır. Bu arada Erlik ise kendine gökyüzü ile yeryüzü arasında ayrı bir yer inşa eder. Bu durumu fark

eden Kayra Han, Erlik'in yaşadığı yeri parçalar ve bu parçalar Dünya üzerine düşerek çeşitli yer şekillerini oluşturur.

Klimatik Olaylar ve Mitoloji

Coğrafyanın temel konuların biri olan klimatoloji; iklimi ortaya çıkaran unsurları ve iklimi incelemektedir. Bir coğrafyada iklimin etkisi ile oluşan olayların hangi sebeplerle ortaya çıktığına dair çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşlerden bazıları da mitlerdir. Çeşitli mitlerde yağışlar, rüzgârlar gibi iklimi etkileyen faktörlere açıklamalar getirilmeye çalışılmıştır.

Yunan mitolojisinde Zeus tanrıların başı olmakla birlikte, rüzgâr ve bulutlar ile şimşek ve gök gürültüsünün de yöneticisidir. Her hangi bir sebepten dolayı Zeus insanlara sinirlendiğinde onlara gökyüzünden yıldırımlar gönderir. Kalkanına vurarak çeşitli kasırgalar ve gök gürültüsü ortaya çıkarır. İskandinav mitolojisinde de şimşek ve gök gürültüsünü Thor'un ortaya çıkardığı söylenmektedir.

Yunan mitolojisinde dört ana rüzgâr tanrısı vardır. Bunlar: Kuzey rüzgârı Boreas (Soğuk etki yapar), Doğu rüzgârı Eurus, Batı rüzgârı Zephyrus, Güney rüzgârı Notus'tur (sıcaktır, kendisiyle birlikte sis ve yağmur getirir). Özellikle bu rüzgârlar içinde Boreas (Kuzey Rüzgârı) önem taşımaktadır. Anavatanının Trakya ve Çanakkale olduğu sanılmaktadır. Boreas hakkında bir mitte; MÖ 480 yılında yapılan Artemisium Savaşı sırasında Pers donanmasına zarar vererek Yunanlılara yardım ettiği söylenmiştir. Mısır mitolojisinde ise rüzgârların etkisi ile oluşan çöl fırtınaları ve tornadolar kötü tanrı Seth'e bağlanmaktadır.

Ögel (1995) çalışmasında belirttiği üzere: "Türk mitolojisinde Göktürlere göre Türklerin başkanı olan İdi-Nisibu istediği zaman rüzgâr ve fırtına çıkarabilir. Güney Sibiryada Baykal Gölü'nün batısında oturan Buryat Moğolları ise "boğa" şeklinde bir rüzgâr tanrısının olduğuna inanırlar ve ona Buhan-Zada derler." Yine aynı eserde belirtildiği üzere Türklerde Dünya'nın şekli dörtgen olduğu için her köşede bir rüzgâr sandığı bulunur ve bu sandıklar belirli sürelerde açıldığı zaman rüzgâr eser. Eğer rüzgâr doğu yönünden esiyorsa Türklere bolluk ve bereket getireceğine, batıdan esen rüzgârların ise soğuk hava getireceğine inanılırdı. Karayel ise eski çağlara ve mitolojik temellere dayanır. Karayel kuzeyden gelen soğuk ve dondurucu rüzgârlar için söylenmiştir. Orta Asya'da karayele iyilik, uğur, sıhhat getiren rüzgârlar denildiği gibi, ölüm getiren, kuraklık yapan karayellerin de olduğu söylenmiştir. Renk olarak "kara" kuzeyi temsil eder. Ayrıca karanlık ve kötülüğün sembolü de karadır. Türklerdeki kara kış deyimini de bunun güzel örneklerinden biridir (s.299-305).

Levha Tektoniği (Kıtaların Kayması) ve Mitoloji

Yunan mitolojisine göre Dünya'nın çevresi su ile kaplı (Okeanos) olduğu ve orta kısımda sadece ada şeklinde tek bir kıta parçasının yer aldığı söylenmektedir. Aslında bu durum Wegener'in levha tektoniği kuramının temelini oluşturmuştur. Wegener'de Dünya'nın tamamının sularla kaplı olduğunu söylemiş ve üzerinde bulunan ada şeklindeki kıtaya da Pangea adını vermiştir.

İskandinav mitolojisinde de Gefion'un Zealand isimli adayı oluşturması şu şekilde anlatılır: Gefion yaşlı bir dilenci kılığına girerek, İsveç kralı Gylefi'den tarım yapmak amacıyla bir tarla istemiştir. Kral'da ona bir gün bir gece boyunca dört öküzle sürebileceği genişlikte bir tarla vereceğini söyler. Aslında öküze çevirdiği dört oğlu devdir ve bu devler bugünkü Danimarka'yı oluşturan Zealand adasını anakaradan koparırlar. Zealand adası günümüzde kıtaların kayması kuramına göre halen hareket etmektedir.

Dağlar, Dağ Oluşumu ve Volkanizma ile İlgili Mitler

Dağlar birçok mitolojide önemli ve kutsal sayılmıştır. Gökyüzü ile yeryüzü arasında bir bağlantı noktası olarak görülen ve yeryüzündeki en yüksek noktalara sahip olan dağlar mitolojik tanrıların konakladığı mekânlar olarak gösterilmiş ve buralara çeşitli ibadethaneler, saraylar ve yerleşim yerleri inşa edilmiştir. Öyle ki Yunanistan'ın en yüksek zirvesi olan Olimpos Dağı Yunan mitolojisinin en ünlü dağıdır ve mitolojik tanrıların kralı olan Zeus'da dâhil olmak üzere Dünya'nın tanrılar tarafından buradan yönetildiği söylenmektedir. Ayrıca Yunan mitolojisinde Gaia (toprak ana) isimli tanrıçanın çocuklarına babaları tarafından yapılan haksız yargılama sonucu Gaia'nın acı içerisinde kıvrınması ile dağların oluştuğu mitleştirilmiştir.

İskandinav mitolojisinde "Kaya ve Fırtına devleri" sarp kayalıkları ve fırtınaları temsil etmektedir. Dağlık alanlar ve uçurumlar zamanın başlangıcında devlerin bu yerler üzerinde yürümesi ile meydana gelmiştir. En çok pus ve sise uyum sağlayan dağ devleri, aynen cüceler gibi gün ışığında taşa dönüşür ki bu da Riesengebirge (büyük devlere benzeyen kayalık vadisi) gibi bazı fantastik kaya oluşumlarının, güneşin doğuşuna yakalanan devler tarafından meydana geldiği açıklanmaktadır. Benzer biçimde oluştuğu sanılan İzlanda'da ki en yüksek zirvelere de Jotun veya Giant (dev) adlarından türediği sanılan, "Jokul" adı verilmektedir.

Türklerin mitlerinde dağlar Gök Tanrı'ya yakınlığı ile kutsal kabul edilmiştir. Dağlar demir ve çelik dağlar olmak üzere özellikle madeni özellikleri ile adlandırılmaktadır. Göktürklerin Ergenekon destanında da demir bir dağdan bahsedilir. Göç eden Türklerin bu demir dağlar

arasında kalması ve zamanla buradan da ayrılmak isteyen Türklerin dağın belli bir kısmını ateş ile eriterek yani madencilik faaliyetlerinde bulunarak yeni alanlara yerleştikleri söylenmiştir. Ayrıca gökyüzünü ayakta tutma işini de dağların üstlendiği söylenilmiştir.

Meydana geldiği anda lav, tuf gibi insan hayatına zarar veren maddeler ortaya çıkaran; fakat bu etkileri ortadan kalktığına insanlar tarım yapma amacıyla verimli alanlar bırakan volkanik faaliyetler, bu tür etkilerin yaşandığı coğrafyalarda hayatlarına devam eden insanların mitlerine de çeşitli şekillerde konu olmuştur.

Yunan demirciler tanrısı Hephaistos'tur ve yanardağların altında demir ocakları vardır. Romalı özdeşi olan Vulcanus'un ise Sicilya'da Etna yanardağının altında yaşadığı söylenmektedir. Bu iki tanrı Dünya üzerinde meydana gelen volkanik olayların sebebidir. Her ikisi de hem madencilik hem de demircilik yapmak amacıyla sıcak lavlardan faydalanmaktadır.

İskandinav mitolojisinde ise Dünya'nın sonu olan Ragnarok sırasında tüm evreni aydınlatacak olan ateş devine "Surt" adı verilmiştir. Surt ateşli ordusu ile Dünya'yı yok edecek ve yeniden yeşil ve taze bir Dünya ortaya çıkana kadar durmayacaktır. Bu mitin ise İzlanda'nın volkanik doğasından geldiği düşünülmektedir. 1963-1967 yılları arasında İzlanda kıyılarındaki volkanik bir patlamadan sonra ortaya çıkan yeni adaya tanrı Surt'tan esinlenerek Surtsey adı verilmiştir (Cotterel & Storm, 2012, s.229).

Deprem ve Mitoloji

Günümüzde olduğu gibi mitolojik çağlarda çeşitli coğrafyalarda yaşayan insanlar depreme maruz kalmışlardır. Bu açıdan bakıldığında Dünya'nın birçok yerinde depremler olduğu ve depremlerden maddi ve manevi olarak büyük zararlar gören insanoğlunun bu doğal afete de çok çeşitli mitsel açıklamalar getirmeye çalıştığı görülmüştür.

Yunan mitolojisine bakıldığında depremleri oluşturan Dünya'ya hükmetmeyi üç kısımda paylaşan büyük tanrılardan okyanusların tanrısı Poseidon'undur. Poseidon'un gücünün sembolü olan üç çatallı mızrağını öfkeli bir şekilde okyanus tabanına sapladığında depremlerin oluştuğu düşünülmektedir. Hatta yeraltı tanrısı Hades'in de depremin etkisiyle yer altı tavanının çökeceğinden korkmasından bahsedilmektedir.

İskandinav mitolojisinde ise depremler kötü tanrı Loki'nin cezalandırılmasına bağlanmıştır. Loki çok zehirli bir yılanın altına zincirlenmiş, yılan her zehrini damlattığında acıdan kıvranan Loki'nin depremleri oluşturduğu söylenmiştir.

Türk mitolojisinde ise Altay Türkleri dört gök öküzün tepsi şeklindeki Dünya'yı her bir kenarından tuttuğu, öküzlerin çeşitli sebeplerden dolayı hareket ettiğinde ise depremlerin oluştuğunu söylemişlerdir.

Hidroğrafya (Sular Coğrafyası) ile İlgili Mitler

Yunan mitolojisinde Dünya'nın tamamı okyanus ile yani tanrı Okeanos'un hükmettiği alan ile kaplıdır. Bu okyanus ortasında insanların yaşadığı ada halinde bir toprak parçası bulunur. Bu mit özellikle gemicilerin diğer denizleri keşfetmelerine kadar devam etmiştir. Zamanla Akdeniz ve Ege denizlerinin de keşifleri ile Okeanos Atlas okyanusuna, diğer denizlere de üç büyük tanrıdan biri olan Poseidon hükmetmeye başlamıştır. Böylece denizler üzerinde oluşan dalga ve fırtınaları da Poseidon'un yaptığı düşünülmektedir.

Poseidon'un İskandinav (Nors) mitolojisindeki karşılığı ise Aegir'dir. Aegir'de denizler altında kendi sarayında yaşar ve dokuz kızı aracılığıyla dalgaları yönetir, denizlerin ve okyanusların sakin ya da fırtınalı olmasını sağlar. Tanrı Njord ise Aegir'in gönderdiği dalga ve fırtınaları sakinleştirip dindirmekle görevlidir. Geçimlerini gemicilik ile sağlayan İskandinavlar için sakin deniz çok önemlidir. Bu sebeple deniz yolculuğuna çıkmadan önce Aegir'in dalga ve fırtına göndermemesi, eğer bir fırtınaya yakalanılırsa Njord'un da onu durdurması ümit edilmektedir.

Yeryüzünü besleyen tüm tatlı su kaynaklarının tanrıçası ise Yunan mitolojisindeki Tethys'dir. Tethys, Okeanos'un eşi olup Okeanos'un sahip olduğu suyu emerek yer altında biriktirir ve nehir, göl gibi tüm tatlı su kaynaklarını besler.

Tethys ismi ayrıca jeomorfolojik olarak da kullanılmaktadır. Şahin (2011) çalışmasında belirttiği üzere;

Günümüzden 250 milyon yıl önce, ayrı kıtalar tekrar bir araya gelerek Pangea adı verilen son süper kıtayı oluşturdu. Pangea'yı çevreleyen denize ise Pantalassa adı verilir. Pangea zaman içerisinde kuzeyde Laurisia ve güneyde de Gondvana adı verilen iki kara parçasına ayrıldı. Arada bulunan denize ise "Tetis" adı verilir (s.115).

Mısır mitolojisinde ise Khnum isimli tanrı yer altı nehirleri ve göller de dâhil olmak suyun yönetimini üstlenmiştir. Nil Nehri'nin kaynağına su sağlar ve nehrin kıyılara silt bırakması için nehrin suyunun sürekliliğinden sorumludur. Nil Nehri'nin çekildiği zamanlarda Mısırlılar Khnum'a adaklar adayarak suyun tekrar gelmesi için dua etmişler ve adak adanan yıllarda verimin arttığı mitlerde söylenilmiştir.

Türk mitolojisinde ise Türklerin, denizden ve okyanustan uzakta daha karasal coğrafyalarda yaşadıkları için deniz ve okyanuslar hakkında mitleri yoktur. Daha çok akarsular ve göller

üzerine mitler yazılmış olup bu mitlerde göçebe Türk yaşam sisteminde temiz su ve hayvancılığın önemli olduğu ve “tarım arazisi her gün sulanmasa da sorun olmaz ama insanlar ve hayvanların her gün suya ihtiyacı vardır” görüşü çerçevesinde temiz sulara önem verdikleri görülmektedir.

Mitolojide Ağaçlar ve Flora

Ağaç, yerin dibine dalan kökleri, göğe doğru dik bir tarzda yükselen gövdesi ve gökyüzüne dağılan dal, budak ve yapraklarıyla olduğu kadar, mevsimden mevsime kendini yenilemesi ve daha başka özellikleriyle de ilkel insanın bir takım dinî düşüncelere sahip olmasında önemli bir paya sahiptir. Ayrıca ağaç, çoğu defa hayatın ve sonsuz yaşamın timsali olarak da benimsenmiştir (Ocak, 1983, s.83-84). Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere ağaçların mitlerde büyük bir yer edindiği ve çeşitli mitlerin ortaya çıkmasında önemli rol oynadığı görülmektedir.

Romalıların bahar tanrıçası olan Flora kıştan sonra çiçek açan bitkilerle baharın gelişini müjdelir. Görevi tüm bitkilerin yeniden hayata dönmesi ve çiçeklenerek meyve vermesini sağlamaktadır. Bu sebeple Romalılar altı gün süren bahar festivali yaparlar. Flora terimi, Coğrafya terminolojisinde, “bir ülke ya da belirli bir yörenin bitkilerinin bütününe verilen isim” (Avcı, 1993) olarak kullanılmaya devam etmektedir.

Antik Yunan’da Athena (Roma’da Minerva) olarak bilinen tanrıçanın sembolleri arasında zeytin dalı bulunmaktadır. Mitolojiye göre Kekrops’un kurduğu Atina kentine Athena’nın isminin verilmesi iki tanrı arasında geçen bir yarışmanın sonucudur.

Poseidon ve Athena yeni kurulan şehre kendi adlarının verilmesini istemektedirler. Zeus’un çözümü ise hangisi insanlığa daha elverişli ve daha faydalı bir iş yapabilirse Kekrops’un kurduğu şehre onun adı verilecektir. Poseidon üç dişli yaba ile deniz kenarındaki kayaya hızla vurur, azgın bir at çıkar ve kişneyerek kaçar. Sıra Athena’ya gelince o elindeki mızrağını yavaşça yere dokundurur ve dalları meyvelerle dolu gümüş renkli zeytin ağacı çıkar.

Buradaki simgeselliğin iki anlamı vardır: Birincisi savaş arabalarını çekecek olan atın hiçbir zaman zeytin ağacı kadar faydalı olamayacağı, ikincisi ise barışın simgesi olan zeytinin, savaşın simgesi olan ata üstün gelmesidir. İnsanlar için barış savaştan daha hayırlıdır bu nedenle yarışma sonucunu belirlemek için katılan diğer tanrılar Athena’yı alkışlar ve şehre onun ismini verirler (Can, 1994, s.48).

Mısır mitolojisinde çınar ağacı büyük önem taşır. Ölülere yeryüzüne tekrar geri getirdiğine inanılan çınar ağacının meyvelerini tanrı Hathor’un tarafından ölümlere verilir. Kraliyet kefenleri de kutsallığından dolayı çınar ağacından yapılır.

İskandinav mitolojisinde Yggdrasil (dişbudak ağacı.) isimli ağaç kuzeylilerin dokuz dünyasını dalları ile birlikte tutar. Evrenin bu ağaç üzerine kurulduğu düşünülür.

Ergun (2004) çalışmasında Türklerde ağaca verilen önemi şu şekilde açıklamıştır:

Türk'ün dünyayı algılayışının merkezinde, üç âlemi birbirine bağlayan, dünya düzeninin teminatı olan ve her biri ayrı bir anlama sahip olan ağaç vardır. Kozmik düzeni sağlayan ağaç sembolleri, bütün Türk dünyasının ortak sembolleridir. Kutsal kabul edilen ağaçların başında da kayın, çam, dağ selvisi-sedir, ardıç ve çınar gelmektedir. Gök Tanrı'nın sıfatlarını sembolize eden ve Tanrı kutunu taşıyan bu ağaçlar, buldukları yüksek dağ zirvelerini ve çevresini kutsallaştırmaktadırlar (s.195-196).

Mitolojik Etkilerle Oluşmuş Turistik Eserler ve Turizm Alanları

Dünya'nın her yerinde çeşitli milletlerin sahip olduğu mitler onları binalar, heykeller, yazmalar, antik kentler ve tapınaklar gibi eserler üretmelerine ve mitolojilerini gelecek nesillere aktarmalarına sebep olmuştur. Mitolojik etkilerle yapılan bu eserler günümüzde turizm çerçevesinde değerlendirilerek o bölgede yaşayan insanların mitolojilerinin nasıl bir sistem oluşturduğunu ve mitlerinden yararlanarak nasıl ürünler ortaya çıkardıklarını görmemizi sağlamıştır.

Türkiye'de bulunan Nemrut Dağı heykellerinden bazıları Yunan mitolojik tanrıları olan Zeus, Apollon ve Herakles'i temsil etmektedir. İzmir'in Selçuk ilçesi sınırları içerisinde olan Efes antik kenti birçok mitolojik eser barındırmaktadır. Ayrıca Taşkın (2017) çalışmasında belirttiği üzere; Bergama'da bulunan mitolojik eserlerden Zeus sunağının da Alman uzmanlar tarafından parça parça sökülüp Bergama'dan Berlin'e götürülmesi bu eserin turizm açısından önemini göstermektedir.

Denizli Pamukkale'de bulunan Hierapolis antik kentinde de mitolojik eserler göze çarpmaktadır. D'Andria (2017) çalışmasında Hierapolis'teki mitolojik iki heykelden şu şekilde bahsetmiştir:

Burada bulunan iki mitolojik varlıktan biri yeraltında yaşayan her şeyi sembolize eden yılan, kıvrılmıştır ve başı yaklaşan kişiye dönüktür. Daha da önemli olan diğer mitolojik varlık ise, mermer Kerberos heykelidir. 1,30 m. yüksekliğiyle büyüklük olarak dünyada eşsiz bir eser olan üç başlı "Hades'in Cehennem Köpeği" mitolojiye göre Cehennem'in Kapısı'nda durmaktadır. Sadece kahraman Herakles onu yakalamayı başarmıştır. Kerberos heykelini gerçekleştiren heykeltıraş, eserini, Anadolu'nun tipik çoban köpeği Kangal'ın görünüşüne benzetmiştir. Arka ayakları üzerinde duran hayvan, Hindistan'ın sembolü antik Hindistan tanrısı, üç başlı Arslan Ashoka'yı hatırlatmaktadır.

Türkiye'nin Çanakkale ili Yunanlıların hâkimiyet kurduğu zamanlarda Truva adı ile anılmış ve Homeros'un İlyada ve Odysseia adlı eserinde Truva savaşı büyük bir mit olarak anlatılmıştır.

Antik Mısırlıların yaşadığı Mısır coğrafyasında da en önemli mitolojik ve turistik eserler piramitlerdir. Piramitlerin içerisine yazılmış olan hiyerogliflerden de Mısır mitolojisi ile ilgili birçok bilgi edinilmiştir. Piramitlerin turizm açısından Mısır da önemli bir yeri bulunmaktadır.

Moğolistan sınırları içerisinde bulunan Göktürk kitabeleri ya da Orhun yazıtları da önemli turistik eserlerden biridir. Derin (2014) çalışmasında: “Bu tarihi belgelerde Türklerin devlete, siyasete ve topluma nasıl baktığını gösteren parçalar bulunur. Bunların yanında dinî düşünceye ait parçalar da bulunur. Bu parçalardan hareketle Türklerde kitabelerin yazıldığı dönem itibarıyla nasıl bir inanç dünyası olduğuna dair çıkarımlarda bulunmak mümkündür.” demiştir. Hem Türk tarihini aydınlatması hem de mitolojik özellikleri ile birlikte Türklerdeki kültürel yapıyı ortaya koyması bakımından etkin bir yeri olan bu eser tarihî turizm açısından önemli bir yer tutmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

19. yüzyıla kadar mitolojiden bahsedildiğinde Batı dünyası yalnız Yunan Mitolojisini kabul etmekteydi. Ancak araştırmalar ilerledikçe bütün dünya halklarının, özellikle Türk halklarının da çeşitli mitolojilerinin olduğu ortaya çıktı. 20. yüzyılda mitolojik teorilerin belgelenmesi ve mitolojik sistemlerin öğrenilmesi hız kazandı. Bu gelişme dünya bilim çevrelerinde de mitolojinin öğrenilmesini yaygın hâle getirdi (Alizade, 2013). Bu durum mitlerin sadece belirli alanlarda değil içeriği ile ilişkisi olan tüm bilim dallarında yararlanılmasını kolaylaştırmıştır. Böylece mitlerin derslerde etkin olarak kullanılması da eğitim açısından olumlu sonuçlar ortaya çıkarabilecektir. Coğrafya eğitimi de mitlerin kullanılabilmesi için önemli bilim dallarından biridir; zira hem mitlerde hem de coğrafya eğitiminde önemli olan doğa-insan etkileşiminden ortaya çıkan olaylara açıklamalar getirmektir. Coğrafya eğitimi amacı ve kapsamıyla öğrencinin çevresinde olan her türlü fiziki ve beşeri faaliyetlerin tümünde yer alır. Birey farkında olmasa da her gün coğrafya biliminin etkilerinden bu bilimin ona öğrettiklerinden yararlanmakta, formal ya da informal olarak öğrendiği coğrafi bilgileri çeşitli aktivitelerinde hayata geçirmektedir.

Eğitim kavramı, gelişen teknoloji ve çağın getirdiği özellikler sayesinde artık bir eğitimcinin belli bir konuyu bir kaynağa bağlı ya da kendi açıklamalarıyla öğrenciye aktarmasından farklı bir boyuta geçmiş, öğretim süreci boyunca öğrencilerin de öğrenecekleri bilgi ile alakalı istekleri ile birlikte ders ortamının eğlenceli hâle getirilmeye çalışılması göz önüne alınmaya başlamıştır. Coğrafya bilminde de bir bilginin kalıcı olarak yer edinmesi, öğrencinin bilgiye

karşı olan ilgi ve merakını artırmakla sağlanır. Öğretimin kalıcılığını sağlamak amacıyla da Moore'un (2000) da belirttiği üzere "Coğrafya dersi için öğrenmede bireysel farklılıklar dikkate alınmalı ve bilgilerin yeterince hatırlatıcı olması için ayrıntılarına inilmelidir (s.79-80)." Bu ayrıntılar arasında, Türkiye'de ortaöğretim 9-12. sınıflarda formal olarak eğitimi yapılan coğrafya derslerinde; doğal sistemler, beşeri sistemler, küresel ortam: bölgeler ve ülkeler, çevre ve toplum öğrenme alanlarında yer alan birçok kazanımda mitlerin kullanılabileceği örneklerle gösterilmiştir. Bu amaçla coğrafya öğretimi sırasında öğrencilerin ilgi ve dikkatlerini çeken, konuya merak uyandıran ve çeşitli örneklendirmeler yoluyla eğlenerek öğrenmelerini sağlayan mitlerin coğrafya eğitimcileri tarafından kullanılması, coğrafya öğretiminin daha aktif bir şekilde yapılmasına yardımcı olacaktır.

Öneriler

- Coğrafyanın tanımında olduğu gibi "doğa ve insan ilişkilerini" açıklayan mitlerinde coğrafi bilgiler dâhilinde öğrencinin hayatında karşılaşılabileceği ve bu bilgileri kullanılabileceği öğreticiler tarafından önemsenmeli ve derslere entegre edilmelidir.
- Coğrafya bilimi ile ilgili olan mitler, coğrafya ders kitaplarında yer almalı, etkinlikler ya da okuma metinleri olarak öğrencilere aktarılmalıdır.
- Coğrafya derslerinin başlangıcında mitler, dikkat çekme amacıyla eğitimciler tarafından kullanılmalıdır.
- Coğrafya derslerinde bilgilerin kalıcılığını artırmak amacıyla mitik örneklerden yararlanılmalıdır.

Kaynaklar

- Alizade, R. (2013). Türk mitolojisi ve eğitim. *International Journal of Social Science*, 6(2), 31-45.
- Atac, H. (2015). *Aurora nedir?* <http://fizikakademisi.com/2015/09/19/aurora-nedir/sayfasından erişilmiştir>.
- Avcı, M. (1993). Türkiye'nin flora bölgeleri ve "Anadolu diagonalı"ne coğrafi bir yaklaşım. *Türk Coğrafya Dergisi*, 28, 225-248.
- Can, Ş. (1994). *Klasik Yunan mitolojisi*. İstanbul: İnkılap.
- Cotterel, A. & Storm, R. (2012). *Büyük dünya mitoloji ansiklopedisi*. İstanbul: Alfa.

- Çobanoğlu, Ö. (2013). *Türk mitolojisinin Orta Asya kökenleri*. Ö. Ceylan, A. Koç (Ed.). *Türk edebiyatının mitolojik kaynakları içinde*. (s.32-58). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Çoruhlu, Y. (1998). *Türk mitolojisinin abc'si*. İstanbul: Kabalıcı.
- D'Andria, F. (2017). *Pamukkale Hierapolis*. <http://www.pamukkale.gov.tr/tr/Antik-Kentler/Pamukkale-Hierapolis> sayfasından erişilmiştir.
- Daniels, M. (2014). *Bir nefeste dünya mitolojisi*, (P. Üstel, Çev.). İstanbul: Maya.
- Derin, S. (2014). Göktürk kitabelerinde Türk dini inancının izleri. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(9), 465-474.
- Ergun, P. (2004). *Türk kültüründe ağaç kültü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Estin, C. & Laporte, H. (2002). *Yunan ve Roma mitolojisi*. (M. Eran, Çev.). Ankara: Semih.
- Madge, J. (1965). *The tools of science an analitical description of social science techniques*. Anchor.
- Moore, K. (2000). *Öğretim becerileri*. (N. Kaya, Çev.). Ankara: Nobel.
- Ocak, A.Y. (1983). *Bektaşî menakıblarında İslâm öncesi inanç motifleri*. İstanbul: Enderun.
- Oğuz, S. (2008). *Efsaneni söyle felaketini öğren*. <http://www.milliyet.com.tr/efsaneni-soyle-felaketini-ogren-magazin-519237/> sayfasından erişilmiştir.
- Ögel, B. (1995). *Türk mitolojisi Cilt 2*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Sarıgül, T. (2016). *Tsunaminin erken tahmini için yeni yöntem*. <http://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/tsunamilerin-erken-tahmini-icin-yeni-yontem> sayfasından erişilmiştir.
- Şahin, D. (2011). *50 soruda yaşamın tarihi*. İstanbul: Kayhan.
- Taşkın, S. (2017). *Zeus sunağı*. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1255/14449.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Turoğlu, H. (2003, Temmuz). Coğrafyacı ve coğrafya eğitimi. *Türk Coğrafya Kurumu, Coğrafya Kurultayı Bildiriler Kitabı*, 52-58.
- Üçışık, S. (2002). 21. yüzyılda çağdaş coğrafya bilimi ve temel unsurları. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 5(8), 117-133.